

NEPOSTOJANO (POLUGLASNIČKO) A U IMENICAMA HRVATSKOGA JEZIKA

Josip Silić

Svoj ćemo tekst o nepostojanome (poluglasničkome) *a* nastojati prilagoditi gledanju na povijest hrvatskoga jezika kakvo nalazimo upravo u radovima Stjepana Damjanovića. On, naime, povijesti hrvatskoga jezika pristupa kao povijesti hrvatskoga jezika, a ne – kao što to neki čine – kao povijesti hrvatskoga jezika, tj. kao dokumentu o povijesti hrvatskoga jezika. U tome mu smislu stanje (sinkronija) prethodi povijesti (dijakroniji), što odgovara našoj ortofonijskoj teoriji. O tomu smo se očitovali u nedavno objavljenoj raspravi o jeziku i stilu Krunoslava Pranjića, pa će nam tamo predočena polazišta i ovdje poslužiti kao uvod.

Ključne riječi: nepostojano (poluglasničko) *a*, dijakronijska lingvistika, sinkronijska lingvistika, ortofonija

Kao teorijski uvod poslužit će nam dakle ono što smo rekli u raspravi “Neke značajke jezika i stila Krunoslava Pranjića” (v. Silić 2011). Za Pranjića smo naveli da on jezik “revitalizira” i da tom “revitalizacijom pokazuje da su dijakronija (krozvremenost) i sinkronija (suvremenost) u prijateljskim odnosima, da ni dijakronija (krozvremenost) nije protiv sinkronije (suvremenosti) ni sinkronija (suvremenost) protiv dijakronije (krozvremenosti)”. Pritom smo rekli i to da takav suodnos pokazuje da se prošlost potvrđuje sadašnjošću i da se sadašnjost potvrđuje prošlošću. “Tako je to”, kažemo u zaključku, “kad na jezik gledamo [...] s gledišta sistema, tj. s gledišta potencije.”

U skladu s time razlikujemo povijest i stanje. Povijest nam je pravilo, a stanje realizacija toga pravila. Tu povijest shvaćamo kao krozvremenost (dijakroniju), a stanje kao suvremenost (sinkroniju). Povijest ne mijenja jezik. Ona ga samo iskazuje današnjim sredstvima.

Prvotni je zapis jezika “izravna realizacija jezika sistema”. Drugi su zapisi realizacije govora (u Coseriuovu smislu). Prvi je dakle zapis lingvističke, a drugi sociolingvističke naravi. “Prvi je zapis, kao izravna realizacija sistema, apstraktan, pa se, kao realizacija sistema, usvaja spontano (intuitivno).”

“Disciplinu koja se time bavi nazivamo *ortofonijom* (pravozvučnošću), a njezinu jedinicu *poluglasnikom*. Tako smo diodu *ortoepija* / *ortografija* pretvorili u triodu *ortofonija* / *ortoepija* / *ortografija* te jedinicama *suglasnik* i *samoglasnik* dodali jedinicu *poluglasnik*.” Taj je poluglasnik, rekli smo, “izvor nepostojanoga *a*”, koji smo, u skladu s time, nazvali poluglasničkim *a*. On će “tražiti da se dvosuglasnički skup *nt* u finalnoj zoni osnove odvoji nepostojanim *a*”. To naime traži “klasični štokavski sistem”. “Pripadnici će toga sistema riječi tipa *eksperiment* spontano rabiti kao *eksperimenat*.”

To će pratiti i odgovarajući klasični štokavski naglasak. Tako će *eksperimenat* glasiti *eksperimenat*, *plurivalenat* – *plurivàlenat*, *segmenat* – *sègmenat*, *dijamanat* – *dijàmanat*, *akcenat* – *àkcentat* itd. Urbani će govor takav oblik i takav naglasak pretvoriti u *eksperimènt*, *plurivalènt*, *segmènt*, *dijamànt* i *akcènt*. “Klasičari” će međutim tražiti da to bude *eksperiment*, *plurivalènt*, *sègment*, *dijàmant* i *àkcent*. Tako će biti i s oblicima subjekt: *subjekt* > *subjekat* i *subjekt* > *sùbjekat* > *sùbjekt*.

Tako govorimo o nepostojanome (poluglasničkom) *a* kao činjenici koja podliježe pravilima sustava (sistema), tj. kao činjenici kojom upravlja ortofonija. U tome je smislu ono (nepostojano /poluglasničko/ *a*) svezvremensko. Ono, kao pravilo, živi i danas, ali, kao i druga pravila sustava (sistema), na način koji odgovara današnjemu stanju jezika. Ono, primjerice, i danas izaziva prvu palatalizaciju, tj. promjenu *c* / *k*, *g* i *h* ispred sebe u *č*, *ž* i *š*. Tako od *kònac* (ispred *-an*) stvara *kònačan*, od *pròsjek* – *pròsječan*, od *vlàga* – *vlàžan* i od *smijèh* – *smijèšan*. Ono kao potencija i ispred *-nī* to čini. Tako od *ùlica* čini *ùličnī*, od *òko* – *òčnī*, od *nòga* – *nòžnī* i od *ùho* – *ùšnī*.

Kao potencija djeluje i u odnosima ronilac \emptyset + sk(\bar{i}) > *rònilačkī*, seljak \emptyset + sk(\bar{i}) > *sèljâčkī*, knjig(a) + sk(\bar{i}) > *knjīškī*, monah \emptyset + sk(\bar{i}) > *mònaškī*, stvaralac \emptyset + stv(o) > *stvaralâštvo*, djevojk(a) + stv(o) > *djèvojaštvo* i drug(\emptyset) + stv(o) > *drúštvo*. Tu je u prvoj fazi razvoja ispred sufiksa *-sk(\bar{i})* i sufiksa *-stv(o)* stajao (meki) poluglas koji je izazivao promjenu *c* u *č*, *k* u *č*, *g* u *š* i

h u *š*: ronilacø + sk(ī) > *rònilačkī > rònilačskī, seljakø + sk(ī) > *sèljāčkī > sèljāčskī, knjig(a) + sk(ī) > *knjīžskī > knjīžskī, monahø + sk(ī) > *mònašskī > mònašskī, stvaralacø + stv(o) > *stvàralačstvo > stvàralaštvo, djevojk(a) + stv(o) > *djèvojačstvo > djèvojaštvo i drugø + stv(o) > *družstvo > društvo. (U strukturi -čskī/*rònilačskī i *sèljāčskī/ č treba promatrati kao slivenost /afrikatnost/ *t* i *š*. Tada s asimilacijom postaje *š* i svojim ispadanjem uvjetuje /ponovno/ stapanje *tš* u *č*: *rònilačskī > *rònilatšskī > *rònilatšškī > *rònilatškī > rònilačkī. Asimilacijom *ž* postaje *š*: društvo > drúštvo.)

I imenice *vīteštvo* i *knēštvo* pokazuju kako se prošlost ne gubi. One su naime nastale od imenica *vītēz* i *knēz* u kojima je z rezultat djelovanja treće palatalizacije.

Sada ćemo krenuti u analizu nepostojanoga (poluglasničkoga) a u ovim sufiksima: -ac-, -ak-, -al-, -alj-, -am-, -an-, -anj-, -ar- i -at-.

Osnova u kojoj se nalazi sufiks -ac- zavrđava suglasnicima *b* (vrab-ac-), *č* (gradač-ac-), *d* (sūd-ac-), *g* (ubog-ac-), *h* (glūh-ac-), *j* (policāj-ac-), *l* (gledal-ac-), *lj* (temélj-ac-), *m* (čām-ac-), *n* (klān-ac-), *p* (kūp-ac-), *r* (udar-ac-), *s* (pīs-ac-), *š* (kaīš-ac-), *t* (zubat-ac-), *v* (glodav-ac-), *z* (crnorīz-ac-) i *ž* (laž-ac-).

Nominativ jednine imenica s tim osnovama glase: vrabacø, gradācacø, sūdacø, ūbogacø, glūhacø, policājacø, glèdalacø, teméljacø, čāmacø, klānacø, kúpacø, ūdaracø, písacø, krūšacø, zùbatacø, glòdavacø, crnorīzacø i lažacø.

Ponekad tim suglasnicima prethode drugi suglasnici, pa tada osnova završava dvosuglasničkim i trosuglasničkim skupovima. Tako suglasnik *n* prethodi suglasniku *č* (zdenč-ac-), suglasnik *r* suglasniku *č* (gorč-ac-), suglasnik *s* suglasniku *k* (pljesk-ac-), suglasnik *b* suglasniku *l* (obl-ac-), suglasnik *d* suglasniku *l* (podl-ac-), suglasnik *g* suglasniku *l* (jagl-ac-), suglasnik *k* suglasniku *m* (takm-ac-), suglasnik *s* suglasniku *n* (tjesn-ac-), suglasnik *d* suglasniku *r* (madr-ac-) i suglasnici *št* suglasniku *r* (oštr-ac-).

Takve imenice imaju specifičnu prozodiju. U nominativu jednine imaju obično kratkouzlazni naglasak na prvome slogu, u genitivu jednine kratkouzlazni naglasak na drugome slogu i u genitivu množine dugouzlazni naglasak na drugome slogu. (Ima i drugih zanimljivosti u vezi s njihovim naglascima, ali ih ne navodimo jer bi zauzele previše prostora.) Usp.: zdēnacø – zdenčāca – zdenčācā, gòrčac – gorčāca – gorčācā, pljēskacø – pljeskāca – pljeskācā, pòdlacø – podlāca – podlācā, tàmacø – takmāca – takmācā, tjēsnaçø – tjesnāca – tjesnācā, màdracø – madrāca – madrācā i òštracø – oštrāca – oštrācā.

U takve strukture ulaze i imenice s osnovama na *-stac-* i *-štac-*. Te osnove mogu imati padeže s nerealiziranim nepostojanim (poluglasničkim) *a* (kao prethodne) i s realiziranim nepostojanim (poluglasničkim) *a*. Usp.: *mòstacø – mostàca* i *kòštacø – koštàca* te *mòstacø – mòsca* i *kòštacø – kòšca*.

Događa se da proizvedena osnova izaziva pojavu nepostojanoga (poluglasničkoga) *a* u proizvedećoj osnovi. Tako je s osnovom *bosn-* u *Bosánacø* i s osnovom *litv-* u *Lítavacø*.

Događa se i to da se u proizvodnji o kojoj je riječ mijenja glasovna struktura osnova. Tako se osnova *dalmac-* mijenja u osnovu *dalmat-* da bi se dobila imenica *Dalmatínacø*. (U skladu je to sa srednjovjekovno latiniziranjem alternacijom afiksa *ac//at*.)

Osnova u kojoj se nalazi sufiks *-ak-* zavrđava suglasnicima *b* (*ogreb-ak-*), *c* (*cūc-ak-*), *č* (*māč-ak-*), *ć* (*zapeć-ak-*), *d* (*izvad-ak-*), *dž* (*kovrdž-ak-*), *đ* (*omedđ-ak-*), *j* (*okraj-ak-*), *l* (*stāl-ak-*), *lj* (*bosilj-ak-*), *m* (*ulom-ak-*), *n* (*ogran-ak-*), *nj* (*drōnj-ak-*), *p* (*šīp-ak-*), *r* (*čupēr-ak-*), *s* (*pretis-ak-*), *đ* (*ugruđ-ak-*), *t* (*pāt-ak-*), *v* (*zaglav-ak-*), *z* (*odrez-ak-*) i *ž* (*krāljež-ak-*).

Nominativ jednine imenica s tim osnovama glasi: *ògrebakø, cúcakø, máčakø, zàpećakø, izvadakø, kòvrdžakø, òmedđakø, òkrajakø, stálakø, bòsiljakø, ùlomakø, ògranakø, drónjakø, šīpakø, čupérakø, prètisakø, ùgruškø, pátakø, záglvakø, òdrezakø* i *králježakø*.

I tim suglasnicima znadu prethoditi drugi suglasnici. Evo ih: *m* (*tomb-ak-*), *j* (*bajd-ak-*), *n* (*kund-ak-*), *r* (*barj-ak-*), *d* (*vukodl-ak-*), *p* (*čipl-ak-*), *r* (*torl-ak-*), *j* (*kajm-ak-*), *z* (*razm-ak-*), *d* (*mindr-ak-*), *tr* (*zajutr-ak-*), *st* (*zalist-ak-*) i *št* (*zaljušt-ak-*).

Nominativ jednine glasi im: *tòmbakø, bàjdakø, kùndakø, bàrjakø, vukòdlakø, čiplakø*. Osnova na koju se dodaje sufiks *-alj-* završava suglasnikom *b* (*rub-alj-*), suglasnikom *d* (*pēd-alj-*), suglasnikom *g* (*čag-alj-*), suglasnikom *h* (*pah-alj-*), suglasnikom *k* (*mak-alj-*), suglasnikom *m* (*krem-alj-*), suglasnikom *p* (*trip-alj-*), suglasnikom *s* (*os-alj-*), suglasnikom *š* (*češ-alj-*), suglasnikom *t* (*špart-alj-*), suglasnikom *v* (*živ-alj-*) i suglasnikom *ž* (*rāž-alj-*).

Nominativ jednine glasi im: *rùbaljø, pēdaljā, čāgaljø, pāhaljø, mākaljø, krēmāljø, trīpaljø, òsaljø, čēšaljø, špārtaljø, žīvaljø* i *rāžaljø*.

Osnova na koju se dodaje sufiks *-am-* završava suglasnikom *č* (*ječ-am-*), suglasnikom *j* (*sāj-am-*), suglasnikom *r* (*jār-am-*), suglasnikom *t* (*rit-am-*) i suglasnikom *z* (*orgaz-am-*).

Nominativ jednine glasi im: *jèčamø, sājāmø, járamø, rītāmø* i *orgàzamø*.

Osnova na koju se dodaje sufiks *-anj-* zavrđava suglasnikom *b* (svīb-anj-), suglasnikom *c* (pūc-anj-), suglasnikom *č* (sijēč-anj-), suglasnikom *d* (plad-anj-), suglasnikom *g* (og-anj-), suglasnikom *p* (līp-anj-), suglasnikom *r* (tōr-anj-), suglasnikom *š* (češ-anj-), suglasnikom *v* (trāv-anj-) i suglasnikom *ž* (rāž-anj-).

Nominativ jednine glasi im: svībanjø, pūcanjø, sijēčanjø, plādanjø, òganjø, līpanjø, tóranjø, čēšanjø, trāvanjø, rážanjø, genitiv jednine: svībnja, pūcnja, sijēčnja, plādnja, ògnja, līpnja, tórnja, čēšnja, trāvnja, rážnja, a genitiv množine: svībānjā, sijēčānjā, plādānjā, ògānjā, līpānjā, tōrānjā, čēšānjā, trāvānjā i rāžānjā. (Takvu strukturu, dakako, nemaju njihovi množinski oblici s množinskim morfemom *-ov-*, odnosno *-ev-*.)

Osnova na koju se dodaje sufiks *-ar-* završava suglasnikom *b* (dabar), suglasnikom *d* (gad-ar-), suglasnikom *g* (tig-ar-), suglasnikom *k* (bakar-), suglasnikom *p* (pap-ar-) i suglasnikom *t* (cent-ar-).

Nominativ jednine glasi im: dābarø, gādarø, tīgarø, bākarø, pāparø i cēntarø- a genitiv jednine: dābra, gādra, tīgra, bākra, pāpra i cēnta. Genitiv množine imenice cēntarø glasi cēntārā.

Strukture *-al-* u osnovi nīkal-, *-al-* u osnovi smīsal- i *-at-* u osnovi subjekat- nisu sufiksalnoga podrijetla. One su posljedica realizacije ortofoniranih suglasničkih skupova *-k'l-* u nīkl-, *-s'l-* u smīsl- i *-k't-* u subjekt-. To je razlog zašto se u originalnome štokavskom sistemu pojavljuje i imenica nīklø i imenica nīkalø i imenica sūbjektø i imenica sūbjekatø. Tako je i s osnovama element- i elemenat-. Ni one nisu podrijetlom transformacije sufiksa *-at-*. Zato se u originalnome štokavskom sistemu pojavljuju i kao elēmentatø i kao elēmentø. Imenica je psālamø svojim podrijetlom također transformacija ortofonirane strukture psalm-.

Takve su strukture osnove, pa onda i njihove imenice, moguće i s drugim internacionaliziranim osnovama. Navodimo ih redom po načelima odostražnoga rječnika, i to sa završnim dvosuglasničkim, trosuglasničkim i četverosuglasničkim strukturama. Evo ih (prikupljenih iz Matešić 1965–1967): *-mb-*: jāmb, *-rb-*: ādverb, *-nc-*: pīnc, *-rc-*: hērc, *-nč-*: rānč, *-jd-*: òfsajd, *-nd-*: trēnd, *-rd-*: stāndard, *-lf-*: gōlf, *-mf-*: trījumf, *-jg-*: fājercajg, *-ng-*: pārkīng, *-rh-*: mōnarh, *-jp-*: knājp, *-lp-*: skālp, *-mp-*: kēmp, *-rp-*: perīkarp, *-kr-*: māsakr, *-nr-*: žānr, *-js-*: bājs, *-ks-*: īndeks, *-ls-*: pūls, *-ns-*: bālans, *-ps-*: kōlaps, *-rs-*: kōnkurs, *-kt-*: prōdukt, *-lt-*: āsfalt, *-nt-*: dijāmant, *-pt-*: rēcept, *-rt-*: kōncert, *-bl-*: dirizābl, *-cl-*: šīrc, *-dl-*: knēdl, *-fl-*: bōfl, *-gl-*: špīgl, *-hl-*: krāhl, *-jl-*: èmajl, *-kl-*: spēktakl, *-ml-*: šrāml, *-pl-*: tēmpl, *-krl-*: štòkrl, *-psl-*: šnāpsl, *-mrl-*: šāmrl, *-mprl-*: štāmprl, *-sl-*: fāsl, *-mšl-*: rāmšl, *-jšl-*: pājšl, *-tl-*: tītl,

-rtl-: girtl, *-stl-*: rèstl, *-jzl-*: picàjzl, *-mlj-*: krèmlj, *-jm-*: sèjm, *-lm-*: film, *-rm-*: žàndarm, *-tn-*: ròzbrātn, *-rn-*: kòncern, *-vn-*: klóvn, *-zn-*: jàzn, *-br-*: makábr, *-bs-*: plèbs, *-nš-*: rèvanš, *-rš-*: mārš, *-ft-*: gìft, *-ht-*: vèrmaht, *-kt-*: sùbjekt, *-lt-*: kùlt, *-mt-*: fàjeramt, *-nt-*: tràbant, *-jz-*: paràdajz i *-rž-*: mòrž.

Internacionalne osnove načelno nisu prozodirane. Nema naime parametara na temelju kojih bi se moglo utvrditi mjesto i dužina ili kračina njihovih slogova. Na temelju čega je onda utvrđen, primjerice, kratkosilazni naglasak prvoga sloga i dužina drugoga sloga imenice *ròzbrātn*? – Znači li to da su imenice *šánr*, *šírcl*, *bófl*, *špígl*, *tèmpl*, *fàsl*, *ràmšl*, *pàjzl*, *tìtl*, *rèstl* i *klóvn* dvosložne jer imaju dugouzlazni ili kratkouzlazni naglasak na prvome slogu? Jesu li (iz tih razloga) imenice *spektàkl*, *muškàtl* i *makábr* trosložne, a imenica *dirížàbl* četverosložna? Očito su tu suglasnici *l*, *r* i *n* u kombinaciji s prethodnim suglasnicima shvaćeni kao nosioci sloga. Oni međutim tu nisu prozodirana, nego ortofonirana sredstva. Oni su, drugim riječima, punktirani poluglasnikom, pa se doživljavaju kao duljenje ili kraćenje sloga. (O tome problemu treba provesti ozbiljnu raspravu.) Hoće li se u vezi s time *r* u riječima poput *masàkr* tumačiti kao slogotvorno? – Ako hoće, onda i u ostalim internacionaliziranim osnovama mora biti tako.

Pet je padeža za koje možemo reći da su specifični za imenice navedene pod sufiksom *-ac-*. To su nominativ jednine, genitiv jednine, vokativ jednine, nominativ množine i genitiv množine. Tako će *vráb-ac* u nominativu jednine glasiti *vrábacø*, u genitivu jednine *vrápca*, u vokativu jednine *vrápče*, u nominativu množine *vrápci* i u genitivu množine *vrábācā*. Ako rječnik šeli biti dovoljno informativan, morao bi te podatke navoditi, i to stalno i dosljedno. Nađi rječnici, našalost, to ne čine.

Kako vidimo, zvučni suglasnik *b* ispred nezvučnoga suglasnika *c* postaje nezvučnim suglasnikom *p* (*vrábacø* – *vrábca* > *vrápca*). To nam kazuje da glasovne promjene tipa zvučni suglasnik > nezvučni suglasnik i nezvučni suglasnik > zvučni suglasnik izazivaju nepostojano (poluglasničko) *as*. Tako je i sa *g* u *ùbogacø* > *ùbokca* i sa *ž* u *làžacø* > *làšca*. (Isto se to može reći i za imenice navedene pod sufiksom *-ak-*.)

Specifične promjene doživljava suglasnik *t* ispred suglasnika *c* iz sufiksa *-ac-* u primjerima tipa *zùbatacø*. – U vezi s time postoje dva pravopisna pravila. Po jednim to *t* ispada (*zùbaca*), a po drugim ostaje (*zùbatca*). No ono se (to *t*) i kad ostaje ne izgovara. U prvome se slučaju, kad *t* ispada, pravopis podudara, a u drugome, kad ostaje, ne podudara s pravogovorom. Takva se promjena suglasnika *t* događa i kad se nađe ispred *c* koje je nastalo promjenom *k* u *c* u nominativu, dativu, vokativu, lokativu i instrumentalu

množine. Tako je sa *t* kad ne ostaje (izdáci, izdácima itd.) i kad ostaje (izdátci, izdátcima itd.). Tako je i sa *d* ispred *c*. I ono i nestaje (izvaci, izvacima itd.) i ostaje (izvadci, izvadcima itd.). Tako je i sa *t* ispred *č* (po prvoj palatalizaciji) u vokativu jednine – kad ne ostaje (izdāče) i kad ostaje (izdātče). Isto je tako i sa *d* koje ispred *č* postaje *t* (kad ne ostaje: izvače i kad ostaje: izvatče).

Suglasnik *ž* (iz dvònožacø) ispred *c* i *č* postaje *š*: dvònošca, dvònošcu itd. te dvònošče). To se događa i sa *ž* ispred *k* i *č*: králješka, králješku itd., králješci, králješcima itd. te králješče (ili králješku).

Suglasnik *k* iz sufiksa *-ak-* ispred *i* (po drugoj palatalizaciji) prelazi u *c*. To se događa u množini. Tako ògrebakø glasi u množini ògrepci, ògrepci-ma itd., máčakø – máčci, máčcima itd., múčakø – múćci, múćcima itd., kòvrđžakø – kòvrćci, kòvrćcima itd., mláđakø – mláćci, mláćcima itd., òkrajakø – òkrājci, òkrājcima itd., đāvólakø – đāvólci, đāvólcima itd., brežúljak – brežúljci, brežúljcima itd., zámakø – zámci, zámcima itd., šljúnakø – šljúneci, šljúncima itd., žutánjakø – žutánjci, žutánjcima itd.

Vokativ jednine imenica s takvim osnovama glasi: ògrepče (< ògrebakø), máčku (< máčakø), múčku (< múčakø), kòvrđžku (< kòvrđžakø), mláčku (< mláđakø), òkrājče (< òkrajakø), đāvólče (< đāvólakø), brežúlje (< brežúljakø), zámče (< zámakø), šljúnče (< šljúnakø) i žutánje (< žutánjakø).

Njihov genitiv množine ima realizirano nepostojano (poluglasničko) *a*: ògrebākā (< ògrebakø), máčākā (< máčakø), múčākā (< múčakø), kòvrđžākā (< kòvrđžakø), mláđākā (< mláđakø), òkrajākā (< òkrajakø), đāvólākā (< đāvólakø), brežúljākā (< brežúljakø), šljúnākā (< šljúnakø) i žutánjākā (< žutánjakø).

U osnovi se imenica na *-lac-* proizvedenih od glagolske osnove suglasnik *l* koji prethodi suglasniku *c* pretvara u *o*: glèda-ti – glèdalacø > glèdalca > glèdaoc-a. To se *l* vraća u genitivu množine: glèdalācā.

Tako će biti i s osnovama imenica kàbaø, svřdaø, ùgaø, pàkaø, cřpaø, òraø, pòsaø, kòtaø, čāvaoø i ùzaø. Njihove su osnove kabl-, svrdl-, ugl-, pakl-, cipl-, orl-, posl-, kotl-, čavl- i uzl-. Ortofonirani će suglasnici tih osnova realizirati nepostojano (poluglasničko) *a*, pa će kabl- glasiti kabal-, svrdl- – svrdal-, ugl- – ugal-, pakl- – pakal-, cipl- – cipal-, orl- – oral-, posl- – posal-, kotl- – kotal-, čavl- – čaval- i uzl- – uzal-. Tada će završno *l* (po poznatome pravilu) preći u *o* i učiniti imenice onakvima kakve su navedene.

Ispred takva se *o je* (kao refleks glasa *jat*) mijenja u *i*: lètjeti > lètjelacø – lèt-je-lc-a > let-je-oc-a > lèt-i-oc-a. U genitivu će se množine to *je* vratiti, pa onda s njime i nepostojano (poluglasničko) *a*: lèt-je-lāc-ā.

Ortofonirane osnove srednjega roda završavaju na *-pk-*, *-dl-*, *-sl-*, *-tl-*, *-zl-*, *-sm-*, *-kn-*, *-mn-*, *-pn-*, *-tn-*, *-vn-*, *-br-*, *-dr-* i *-stv-*. Evo ih: klupko (osnova mu je klu-pk-), sedlo (osnova mu je se-dl-), veslo (osnova mu je ve-sl-), svjetlo (osnova mu je svje-tl-), žezlo (osnova mu je že-zl-), pismo (osnova mu je pīsm-), okno (osnova mu je o-kn-), gumno (osnova mu je gū-mn-), vāpno (osnova mu je vā-pn-), plātno (osnova mu je plā-tn-), brvno (osnova mu je br-vn-), rebro (osnova mu je re-br-), sidro (osnova mu je si-dr-) i sredstvo (osnova mu je sred-stv-).

Sve te imenice imaju genitiv množine s realiziranim nepostojanim (poluglasničkim) *a*, ali (makar potencijalno) i s nerealiziranim nepostojanim (poluglasničkim) *a*. Tako će njihov genitiv množine glasiti: (klupko) klübākā i klūpkā, (sedlo) sedālā i sedlā, (veslo) vesālā i vėsālā, (svjetlo) svjetālā i svjētlā, (žezlo) žezālā i žēzlā, (pismo) pīsamā i pīsmā, (sūkno) sūkānā i sūknā, (gumno) gūmānā i gūmnā, (vāpno) vāpānā i vāpnā, (plātno) plātānā i plātnā, (brvno) brvānā i brvnā, (rebro) rebārā i rēbrā, (sidro) sīdārā i sīdrā te (sredstvo) sredstāvā i srēdstvā.

Od mnoštva ortofoniranih osnova imenica ženskoga roda izdvojili smo samo one koje se, kako praksa pokazuje, bez većih problema realiziraju nepostojanim (poluglasničkim) *a*. To su osnove sa završnim suglasničkim skupovima: *-db-* (pri-re-db-: priredba – priredābā), *-džb-* (svjedodžb-: svjēdodžba – svjēdodžābā), *-vc-* (ō-vc-: óvca – ovācā), *-nč-* (narā-nč-: nārānča – nārānčā), *-ck-* (ko-ck-: kōcka – kōcākā), *-čk-* (ma-čk-: māčka – māčākā), *-čk-* (vo-čk-: vōčka – vōčākā), *-ljk-* (svjetī-ljk-: svjētiljka – svjētiljākā), *-mk-* (snī-mk-: snīmka – snīmākā), *-nk-* (bā-nk-: bānka – bānākā), *-pk-* (či-pk-: čīpka – čīpākā), *-sk-* (gu-sk-: gūska – gūsākā), *-šk-* (pu-šk-: pūška – pūšākā), *-tk-* (lu-tk-: lūtka – lūtākā), *-vk-* (olō-vk-: òlovka – òlovākā), *-kl-* (šti-kl-: štīkla – štīkālā), *-tl-* (me-tl-: mētla – mētālā), *-blj-* (sa-blj-: sāblja – sābāl jā), *-klj-* (ma-klj-: māklja – mākāl jā), *-mlj-* (ze-mlj-: zēmlja – zemāl jā), *-plj-* (du-plj-: dūplja – dūpāl jā), *-sm-* (pje-sm-: pjēsma – pjēsāmā), *-zm-* (či-zm-: čīzma – čīzāmā), *-mn-* (hi-mn-: hīmna – hīmānā), *-sn-* (u-sn-: ūsna – ūsānā), *-gnj-* (da-gnj-: dāgnja – dāgānjā), *-knj-* (su-knj-: sūknya – sūkānjā) i *-šnj-* (tre-šnj-: trēšnja – trēšānjā).

Uz takve bi genitive s ortofoniranim osnovama trebalo (dosljedno) navoditi i genitive s neortofoniranim osnovama. Pritom bi trebalo navoditi i genitiv na *-ā* i genitiv na *-ī*. Tako bi uz priredābā trebalo navoditi i priredbā i priredbī, uz nārānčā – nārānčā i nārānčī, uz vōcākā – vōčkā i vōčkī itd.

LITERATURA

- Anić, V. (1998) *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb. Novi Liber.
Hrvatski jezični savjetnik (1999) Zagreb. Pergamena. Školske novine. 1999.
Matešić, J. (1965–67) *Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
Rječnik hrvatskoga jezika (2000) Leksikografski zavod “Miroslav Krleža” i Školska knjiga. Zagreb.
Silić, J. (2011) Nepostojano (poluglasničko) *a* imenica muškoga roda, “Književna republika”, 10–12, 3–19.
Skok, P. (1971–73) *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, JAZU.

SUMMARY

FUGITIVE (SEMI-VOWEL) A IN CROATIAN LANGUAGE NOUNS

Josip Silić

In the paper the author approaches this essentially historical-linguistic problem primarily using methods of synchronic linguistics. The study of linguistic specific conditions is a prerequisite for the study of linguistic changes in the flow of time. Based on the corpus of many noun examples, the author explicates the phonological environment of each particular noun which in a nominative case contains a fugitive (semi-vowel) *a*, and according to that, as well as according to their forms in genitive singular and plural, classifies them into groups.

Key words: Croatian language, nouns, fugitive (semi-vowel) *a*

Primljeno 28. veljače 2012.